

LISZT BULLETTIN

Februari 2020

Toos Onderdenwijngaard overleden

Zoals velen van u al zullen weten, is Toos Onderdenwijngaard op Tweede Kerstdag jl. op 93-jarige leeftijd overleden. Op 3 januari 2020 was er in de parochiekerk De Goede Herder in haar woonplaats Wassenaar een rouwdienst, waarna tijdens een herdenkingsbijeenkomst

Foto Hans Roskam.

in Auberge de Kievit met muziek en woord de concertpianiste stemmig werd herdacht. Onder de ten gehore gebrachte composities was ook een opname van Toos zelf te horen, een fraaie vertolking van Liszts *St. François de Paule marchant sur les flots*. Martyn van den Hoek had in Wenen een In Memoriam geschreven, dat tijdens de bijeenkomst werd voorgelezen; de tekst laten we hier integraal volgen. Ook Christo Lelie, in zijn functie van vicevoorzitter van de Franz Liszt Kring, hield een herdenkingsrede, en ook die zullen we hier afdrukken. Tezamen schetsen zij een mooi beeld van Toos Onderdenwijngaard, zowel als mens als als musicienne, en vooral als voorvechter van de muziek van Franz Liszt.

Geachte familie en vrienden van Toos, lieve Toos,

Als voorzitter van de Stichting Franz Liszt Kring had ik vandaag zo graag hier willen kunnen zijn, maar het zal nog een paar maandjes duren voordat ik weer vrij ben om te gaan en te staan waar ik wil. Toos weet hiervan. Ik ben dankbaar dat dhr. van Loon de nu volgende elegie namens mij wil voorlezen.

Met Toos' heengaan verliezen we een voorbeeld van plichtsbesef. Een plicht na te komen was voor haar een opgave die ze met respect aannam. Respect voor het daarmee samenhangende werk, dat voor haar nooit een reden tot klagen was. Respect was een elixer dat haar op de been hield en kracht gaf. Over die kracht bleef je je verbazen, tot in de laatste dagen van haar leven was ze een voorbeeld van een krachtige wil gepaard aan willen overleven, koste wat het kost...

Koste wat het kost... betekent ook geen concessies doen aan je voornemen. Deze op zich edele levens-

houding werd niet door iedereen begrepen die niet uit hetzelfde hout gesneden was en kon tot misverstanden leiden. Maar Toos verwachtte nooit meer van anderen dan dat ze van haarzelf verwachtte.

Net als in de muziek kende ze een onmetelijke 'trouw' aan vrienden en familie, trouw aan een partituur. Het ging om de inhoud! Subjectieve persoonlijke invloeden op een kunstwerk en ook de mens konden haar tot razernij brengen omdat voor haar de basis van alles, partituur, mens of inhoud, alles in zich had om ook zonder toedoen van de interpreter tot de verborgen boodschap toegang te vinden.

Hoe groot die verleiding is zelf een partituur 'in te kleuren' weet ik uit ervaring toen ik jaren geleden alle etudes van Frédéric Chopin op CD opnam met Toos als regisseuse. Wanneer ik vond dat ik geïnspireerd (want 'gekleurd') gespeeld had, was zij er faliekant op tegen. Omgekeerd, wanneer ik dacht dat er kraak noch smaak aan de opname zat, was zij verrukt en geïnspireerd. Vele jaren later, bij het terug-

luisteren, kan ik niet anders dan haar postuum gelijk geven: de opname is een waarachtige!

Trouw aan een partituur was inherent aan de trouw aan haar vele vrienden voor wie ze alles over had. Op deze plaats wil ik mijn dank uitdrukken aan Hans Roskam en zijn gezin die zoveel voor haar betekenden en van vriend tot familie werden. Vrienden mochten altijd op haar steun rekenen, zelfs wanneer deze al lang niet meer in deze wereld vertoefden. Als beginnend pianiste, 72 jaar geleden (72!!!), ontdekte ze Franz Liszt, een toen destijds in Nederland nogal miskende componist. Zijn muziek werd destijds in Nederland niet als waarachtig waargenomen en dus al gauw in de kitschdoos geworpen.

Toos geloofde wèl aan die waarachtigheid en verkondigde die als een apostel door middel van de mede door haar opgerichte Franz Liszt Kring en, samen met Max Hallensleben, het maken van grammofoonopnames van vele onbekende werken van Franz Liszt. In deze tijd begon mijn inspirerende vriendschap met haar. Ze was de apostel van mensen aan wie ze geloofde.

Lieve Toos, in de laatste jaren heeft het katholicisme je, net als Franz Liszt, nog meer geloof in jouw plicht en waarachtigheid, trouw en apostolaat gegeven. Deze kwadrant is een sluitende cirkel die onbreikbaar zal zijn en die ons allen, jouw familie, vrienden

Foto Hans Roskam.

en bekenden, zal blijven inspireren. Dierbare Toos: Rust zacht.

Martyn van den Hoek

Beste familieleden, vrienden, collega's en oudstudenten van Toos,

Bovenaan de rouwkaart staat een korte spreuk, die in al zijn beknoptheid het karakter van Toos als mens en musicus kenschetst: "Eenvoud is de weg naar 't schone".

Eenvoud, maar ook oprechtheid, het afwijzen van alles wat in muziek met gekunsteldheid of uiterlijk vertoon te maken heeft, daar draaide het bij Toos om. Zo heb ik haar gekend, gedurende zo'n veertig jaar, de laatste drie decennia niet alleen als bestuurscollega van de Franz Liszt Kring, maar tevens als een dierbare vriendin met een uitzonderlijk warm karakter. Ook kende ik haar als een 'grande dame' bij wie alles wat zij deed klasse en kwaliteit had, met een brede belangstelling voor kunst, literatuur, de Russische taal, en voor religie en het kloosterwezen.

De schakel tussen Toos en mij was Franz Liszt, die zeker in zijn laatste levensfase, net als Toos het devies had: "Eenvoud is de weg naar 't schone". Liszt stond centraal bij Toos gedurende het grootste deel van haar loopbaan. In een tijd dat er overwegend neerbuigend over zijn muziek werd gesproken, en slechts een handjevol van Liszts werken regelmatig werd uitgevoerd, is Toos als eerste in ons land op grote schaal, zelfs exclusief, zijn muziek gaan propageren. Mijn eerste kennismaking met Toos waren in de jaren '70-'80, de jaren van haar thematische Liszt-recitals.

Ook bij mij was inmiddels de passie voor Liszt ontstaan. Ik was er daarom, als beginnende conservatoriumstudent, als de kippen bij toen in februari 1979 in Utrecht de Franz Liszt Kring werd opgericht tijdens een bijzonder huisconcert. Zoals bekend was het Toos die samen met Liszt-bewonderaar Ad de Roij het initiatief genomen had om een stichting te beginnen die zich zou bezighouden met het beken- der maken van Liszts muzikale nalatenschap. Tot haar overlijden was Toos bestuurslid van de Franz Liszt Kring. Voor haar verdiensten voor de stichting kreeg zij onze erepenning uitgereikt.

Ook in 1979 was ik er getuige van dat de jonge pianist Martyn van den Hoek voor de Liszt Kring een concert gaf en Toos hem na afloop enthousiast aansprak: eindelijk had zij een jonge collega gevonden die net zo met Liszts muziek omging als zijzelf. Een vriendschap voor het leven was geboren, tevens een piano-duo; een jaar later was Toos namelijk samen met Martyn te horen op het eerste Liszt Festival in het Utrechtse Muziekcentrum Vredenburg. Ook maakten ze samen een LP met vierhandige stukken van Liszt.

In 1986 trad ik toe tot het Liszt-bestuur, waar Toos toen overigens tijdelijk niet in zat. In 1989 hebben we haar teruggehaald naar de Franz Liszt Kring door haar uit te nodigen om in ons festival te soleren, onder meer samen met haar voormalige studiegenoot Daniel Wayenberg.

In 1990 vroeg Toos mij om gezamenlijk een Liszt-cyclus in de Rotterdamse Grote of Sint Laurenskerk te organiseren, waarin ik de grote orgelwerken van Liszt zou spelen en Toos de pianovarianten daarvan. Uiteraard leerden wij elkaar hierdoor goed kennen.

Mijn vriendschap met Toos groeide in de jaren '90, toen we de Liszt Festivals van Utrecht naar Amsterdam verplaatsten en er veelvuldig vergaderd moest worden. Talloze malen heb ik met Toos in de auto gezeten onderweg naar Vinkeveen, waar we bij onze toenmalige penningmeester bijeen kwamen. Tijdens die lange autoritten leerde ik Toos goed kennen, haar enorme kwaliteiten, haar spiritualiteit, maar ook haar nukken. Ze vertelde dat ze genoot van de eenzaamheid in haar duinvilla, waar ze dagelijks vele uren studeerde. Vorig jaar vernam ik dat zij, toen ze na haar maagoperatie enige maanden in het Van Ommerenpark woonde, overdag met de auto naar huis reed om piano te studeren. "Niemand wist dat ik daar zat, dus kon ik ongestoord mijn gang gaan", zei ze, want lastig gevallen te worden door telefoontjes of onverwachts bezoek tijdens het piano studeren vond zij vreselijk. Ze verzamelde zelfs de rode 'niet-storen' kaartjes uit hotelkamers.

Tijdens genoemde autoritten merkte ik dat Toos ook sombere buien kon hebben en zich kwaad kon maken over musici die niet de eenvoud, maar de glamour zochten, of die in de eerste maten van Liszts h-Moll Sonate niet goed telden. "Billenkoek moeten ze krijgen", was een voor Toos kenmerkende uitspraak. Ik vergeet nooit dat ik met haar in de auto

mocht meerijden na de finale van een Liszt-concours, waar in de ogen van Toos, en ook in die van mij trouwens, weer eens de verkeerde kandidaat in de finale was gekomen. Toos zat zich achter het stuur hier steeds meer over op te winden, waarbij zij het gaspedaal dieper en dieper intrapte. Het is een wonder dat we die rit overleefd hebben.

Voor het Liszt-bestuur was Toos al die jaren zeer waardevol, vanwege haar wijsheid, kennis van Liszts oeuvre en de oprechte belangstelling voor haar bestuurscollega's.

Met dezelfde, niet vrijblijvende belangstelling en liefde zette zij zich ook in voor het muzikale en algemene welzijn van haar vele studenten en de talrijke jonge pianotalenten die zij als jurylid op concoursen en examens hoorde spelen. 'Talent verplicht', was het motto van Toos, hierbij Liszts bekende uitspraak 'génie oblige' parafraserend.

De laatste jaren werd het voor Toos moeilijker om bestuursvergaderingen bij te wonen. Soms kwamen we daarom bij elkaar in haar huis, dat zij ook regelmatig openstelde voor huisconcerten waarin Nederlandse kandidaten van het Liszt-concours een try-out mochten geven.

Een van de laatste belangrijke bestuursbeslissingen genomen op initiatief van Toos was om, drie jaar geleden, Martyn van den Hoek als bestuursvoorzitter te vragen. Dat Martyn door zijn ernstige ziekte momenteel al twee jaar niet in staat is zijn rol als voorzitter, die zo sprankelend was begonnen, uit te voeren, is iets dat ons allen veel zorgen baart. Het was Toos die Martyn in telefoongesprekken afgelopen jaar heeft geholpen om in het leven te blijven geloven en omgekeerd! Het gaat steeds beter met Martyn, maar hij mag voorlopig nog niet reizen. Hij is nu in Wenen, zijn vrouw Tomiko is hier vandaag echter wel, en Martyn via de 'elegie' die zojuist is voorgelezen.

Vooral de laatste jaren, toen Toos' gezondheid schrikbarend afnam en we het ergste vreesden, waren we keer op keer verbaasd hoe zij als een Phoenix weer uit de as herrees en haar oude leven weer oppakte: studeren, lesgeven, coachen van fortepianisten, recitals in het Concertgebouw bezoeken, en bovenal het koesteren van haar dierbaarste vrienden: David, Max, Marleen en Hans. Geweldig wat jullie al die jaren voor Toos hebben gedaan!

2019 was het jaar waarin wij als Franz Liszt Kring mochten vieren dat we veertig jaar geleden mede door toedoen van Toos zijn opgericht. In de jubileum-uitgave van ons tijdschrift wilden we haar daarom in het zonnetje zetten. Al geruime tijd probeerde ik een afspraak met haar te maken voor een interview. Keer op keer merkte ik dat zij de boot afhield: het leek alsof ze voorvoelde dat dit een afscheidsoverzicht zou worden, en daar wilde zij nog niet aan. Het leven vond zij nog niet voltooid. Dat bleek ook toen zij eind december op het randje van de dood niet voor een heengaan koos, maar voor een kans op voortleven door een zware operatie aan te gaan.

Uiteindelijk lukte het afgelopen najaar niet om een datum te vinden voor een interview. Er was echter nog een prachtig vraaggesprek beschikbaar dat ik in 1996 in het *Piano Bulletin* publiceerde. Toos reageerde positief op het voorstel om dit te herpubliceren, waar nodig aangepast en geactualiseerd. Afgelopen weken heb ik twee avonden met haar aan de telefoon gezeten, waarbij zij vele zinnen geherformuleerd heeft. Want Toos' taalgevoel bleek even fijn ontwikkeld als haar muzikaliteit. Het waren behoorlijk vermoeiende maar tevens heerlijke uren aan de telefoon. Uiteindelijk werd het toch een afscheidsoverzicht, zo is nu gebleken. Vrijwel op de dag dat het verscheen, werd Toos ziek. Ze heeft het gelukkig op haar finale ziekbed nog kunnen inzien. Ik kan u zeggen dat wij vandaag ons tijdschrift met daarin het interview voor u hebben meegenomen. Iedereen mag een exemplaar meenemen.

Ik wil deze toespraak nu besluiten met een kort fragment uit het interview waarin Toos spreekt over de structuur van muziek. "Ik wil dat het geraamte goed is. Het draait allemaal om het tempo. Dat is de slinger van de tijd, de bloeddruk die goed moet zijn. De essentie van alle interpretaties is spelen wat de componist genoteerd heeft. Het gaat om eenvoud. Die staat de fantasie beslist niet in de weg."

Met het woordje 'eenvoud' zijn we weer terug bij het motto dat op de rouwbrief staat afgedrukt. In eenvoud heeft Toos de weg naar het schone in 93 jaar afgelegd en vele muzikliefhebbers daarin meegenomen.

Lieve Toos: Veel dank daarvoor en adieu!

Christo Lelie, vicevoorzitter Franz Liszt Kring

De Finale van het twaalfde Internationaal Franz Liszt Pianoconcours

De twaalfde editie van het Internationaal Franz Liszt Pianoconcours vindt plaats tussen 17 en 28 maart in TivoliVredenburg in Utrecht. Omdat het jaar 2020 een Beethoven-jaar is – de grote componist werd 250 jaar geleden geboren in Bonn (of Zutphen?) – en Liszt een groot bewonderaar van Beethoven was, is besloten de connectie Beethoven-Liszt tijdens het concours centraal te stellen. De twaalf geselecteerde deelnemers – drie uit Rusland, twee uit Italië en Zuid-Korea, en één uit Croatië, Georgië, China, Engeland, Peru (!), Japan en Tsjechië – geven op 17 en 18 maart ieder een recital in de Hertz-zaal. Op donderdagavond 19 maart en de dag daarop volgend laten de kandidaten zich opnieuw horen, nu echter in kamermuziekverband met de violist Barnabás Kekemen en de cellist Maja Bogdanovic. Op 21 en 22 maart treden de deelnemers ten derde male in de Hertz-zaal aan en wel met een programma met uitsluitend Liszts transcripties van Beethovens werken of – naar keuze – de door zijn lengte en hoge moeilijkheidsgraad gevreesde Hammerklaviersonate van de grote Weense componist, die Liszt tijdens zijn leven als enige veel gespeeld heeft.

Op zondag 22 maart worden dan de drie prijswinnaars bekend gemaakt, die in de Grote zaal van TivoliVredenburg op 25 maart, aanvang 20.00 uur, een soloprogramma brengen. Op zaterdagavond 28 maart spelen ze ieder met orkest, het Nederlands Radio Filharmonisch Orkest onder leiding van Niels Tausk. Na afloop wordt de prijsuitslag bekend gemaakt. Het kledingvoorschrift ("black tie"), tot op heden gebruikelijk tijdens de finales, is komen te vervallen.

Vermelden we tenslotte, dat in het kader van dit Liszt/Beethoven-concours ook een documentaire is gemaakt: *Idolizing Beethoven*. De cineast Nander Cirkel, de presentator Floris Kortie en de productie manager van het Liszt Concours, Hugo Sloterdijk, trokken weken lang door Europa om de plaatsen te bezoeken die in verband met de connectie Beethoven – Liszt relevant zijn (Bonn, Wenen, Rome). De ruim twintig minuten durende documentaire is te zien op YouTube en werd kortgeleden ook op de website van de Franz Liszt Kring geplaatst.

Meer informatie over kandidaten, jury, repertoire, kaartverkoop en aanvangstijden vindt men op de website van het Franz Liszt Concours: www.liszt.nl.

Het archief van de Franz Liszt Kring naar het NMI

Het bestuursarchief van de Franz Liszt Kring, dat vanaf het jaar 2004 bij oud-secretaris Albert Brussee thuis staat, zal eerdaags overgedragen worden aan het Nederlands Muziek Instituut te Den Haag. Gesprekken met de directeur van het NMI, Frits Zwart, hebben ertoe geleid dat het bestuursarchief – agenda's en notulen van bestuursvergaderingen, jaarverslagen, correspondentie, de programma's van door de FLK georganiseerde (huis)concerten en festivals, de bulletins, de jaaruitgaven – voorlopig tot 2010 in de collectie muziekarchieven zal worden opgenomen. Alles zal schriftelijk worden vastgelegd, zodat in de toekomst ook het archief van na 2010 in het NMI zal worden bijgezet. Het niet zo omvangrijke geluidsarchief echter (diskettebandjes van huisconcerten, enkele door de Liszt Kring uitgebrachte of door derden geschonken cd's) alsmede een doos met affiches van de respectievelijke festivals blijven voorlopig nog bij Albert Brussee. Het bestuursarchief, ca. drie meter aan ordners, zal zoals dat gebruikelijk is, voorlopig uitsluitend na toestemming van het bestuur door derden geraadpleegd kunnen worden; pas na verloop van tijd zal het openbaar toegankelijk zijn. We zijn erg blij met deze ontwikkeling en danken de directie van het NMI hartelijk dat de activiteiten van de Franz Liszt Kring op deze wijze voor het nageslacht behouden blijven.

Bestuursmutaties

Het jaar 2019 was een zwaar jaar voor de Franz Liszt Kring. We moesten afscheid nemen van onze secretaris Peter van Korlaar en erelid Toos Onderdenwijngaard. Martyn van den Hoek, ook al gaat hij goed vooruit, is nog niet in staat zijn oude functie te hervatten. Aad Jordaans kan eveneens door een agressieve vorm van Parkinson al een jaar lang niet bij vergaderingen aanwezig zijn en Yoram Ish-Hurwitz, die de website beheerde, heeft na goed overleg zijn bestuursfunctie in verband met drukke bezigheden neergelegd. De kar moest daarom door slechts een handvol mensen getrokken worden.

We zijn daarom dubbel blij dat de pianist Hugo Sloterdijk, hoofdproducent van het vermaarde Internationaal Franz Liszt Pianoconcours, na een proefperiode nu officieel tot het bestuur is toegetreten. Daarnaast is kortgeleden Martinus Kaptein samen met zijn vrouw Marina Kaptein bij een bestuursvergadering aanwezig geweest en verklaarde dhr.

Kaptein zich gaarne bereid de taak van Aad Jordaans (sponsorwerving) over te nemen. De website heeft recentelijk een flinke facelift ondergaan en wordt thans beheerd door Peter Dols; we zijn hem veel dank verschuldigd!

Korte berichten

• Tijdens het Beethoven-festival, dat van 12 tot en met 16 februari in de Nieuwe Kerk te Den Haag wordt gehouden, treden op vrijdagmiddag 14 februari, aanvang 16.30 uur, Enrico Pace en zijn Nederlandse sterleerling Nikola Meeuwssen op. Tezamen spelen ze de zelden uitgevoerde transcriptie voor twee piano's van Beethovens Negende Symfonie. Zoals bekend zal zijn, heeft Liszt van alle symfonieën van Beethoven transcripties voor klavier gemaakt; dat zijn echter bewerkingen voor piano tweehandig. Alleen van de Negende bestaat er daarnaast een versie voor twee klavieren, die Beethovens opus magnum beter tot zijn recht doet komen. Deze ontstond in 1851, tijdens Liszts bloei-jaren in Weimar; de veeleisende partituur is er naar. Er zijn nog plaatsen beschikbaar!

• Martin Oei treedt de komende maanden meerdere keren op in de Kleine Zaal van het Concertgebouw te Amsterdam. Op 12 april, aanvang 14.15 uur, laat hij zich horen in een bijzonder Liszt-recital, dat 'Tom & Jerry in de Tuin der Lusten' werd gedoopt. In dat recital daagt de virtuoos jeugdige filmmakers uit om het leven van Franz Liszt te verbeelden aan de hand van een aantal tijdens dat recital uitgevoerde 'toppers' uit het oeuvre van de componist. Uitgevoerd worden onder andere de etude *Wilde*

Jagd, de *Sonate in b*, *Après une lecture du Dante*, *Fantasia quasi Sonata* en tot besluit de *Hongaarse rapsodie nr. 2* in cis. Op de laatste twee composities is de titel van dit recital gegrondvest. De stripfiguren Tom en Jerry, bekend uit de hilarische tekenfilm *The Cat Concerto* uit 1947, die daarin op de klanken van de *Tweede Hongaarse rapsodie* hun kunsten vertonen, worden daarbij op speelse wijze verbonden met het bekende schilderij *De Tuin der Lusten* van Jeroen Bosch. Hoewel Liszt zijn meesterwerk op Dante's

La Divina Commedia en in het bijzonder op Hugo's gedicht *Après une lecture de Dante* inspireerde en niet op het schilderij van Jeroen Bosch, is het een origineel initiatief om op deze wijze jonge mensen bij Liszt en de klassieke muziek te betrekken. Donateurs van de Franz Liszt Kring hebben toegang met 35% korting. De kortingscode is EC192035.

Kaarten zijn te bestellen via concertgebouw.nl of bel (020) 67 18 345.

Fraaie cd door de Staatskapelle Weimar

In vervolg op de in de vorige editie van het *Liszt Bulletin* (mei 2019) besproken cd met Liszt's *Sardanapalo* en het Symfonisch Gedicht *Mazeppa* bracht het label Audite kort geleden wederom een Liszt-cd uit, opnieuw met de Staatskapelle Weimar onder leiding van Kirill Karabits. Opgenomen werden drie werken: het gelegenheidswerk *Künstlerfestzug zur Schillerfeier*, het Symfonisch Gedicht *Tasso*, *Lamento e Trionfo* en *Eine Symphonie zu Dantes 'Divina Commedia'*.

De *Künstlerfestzug* ontstond in 1859 ter gelegenheid van het 'Schillerfeier' ter herdenking van de grote Duitse dichter die een eeuw daarvoor geboren was. Het werk is verwant aan twee andere composities die ten nauwste met Schiller samenhangen: de cantate *An die Künstler* en het Symfonisch Gedicht *Die Ideale*; men hoort bepaalde thema's uit die werken in de *Künstlerfestzug* terugkomen. Het betreft nota bene een eerste opname. Terecht, want al heeft dit gelegenheidswerk niet de importantie van de andere opgenomen werken – het mag gehoord worden, zeker als het zo goed wordt uitgevoerd als hier het geval is.

Dat laatste geldt ook voor het Symfonisch Gedicht *Tasso*, dat in eerst instantie in 1849 als Overture voor het gelijknamige toneelstuk van Goethe geschreven werd op basis van het nooit verschenen klavierstuk *Chant du Gondolier* uit 1838 (zie hierover mijn artikel *Franz Liszt in Venetië in het voorjaar van 1838* in het *Tijdschrift van de Franz Liszt Kring*, 2018). Na verscheidene omwerkingen werd de finale versie in april 1854 ten doop gehouden en verheugt zich sindsdien in ruime belangstelling; het tweedelige werk behoort tot de beste symfonische gedichten van Liszt. In het eerste hoofddeelte

schildert de componist de tragiek van een vereenzaamde, verbitterde kunstenaar, wiens kunstwerken niet op waarde worden geschat; in het slotgedeelte verklankt hij de triomf, die *Tasso* (en ook Franz Liszt...!) aan het eind van zijn leven toch nog mocht ervaren. De uitvoering is voorbeeldig, prachtig van uitdrukking en klank. Het komt me voor dat Karabits de Staatskapelle Weimar in die paar jaar dat hij er de dirigent van was, omgetoverd heeft tot een orkest van wereldklasse.

Een groot compliment ook voor de interpretatie van de Dante-symfonie, ook een tweedelige compositie, waarvan de beide onderdelen met elkaar in contrast staan: in het eerste deel de verklanking van de verschrikkingen van de hel, in het tweede deel de loutering van de zondige mens in het vagevuur, uitmondend in de schildering van hemelse vreugde en gelukzaligheid. Eigenlijk was dit werk, net als Dante's *Divina Commedia*, als een driedelige compositie geconcipieerd. Maar op aandringen van Richard Wagner, die van mening was dat het een mens niet vergund was een visioen van het hemelse geluk te verklanken, heeft Liszt er een tweeluik van gemaakt. Terecht merkt Serge Gut in zijn *Franz Liszt* op, dat deze ingreep vermoedelijk te betreuren is, daar het het innerlijk evenwicht van de compositie als totaal ten goede was gekomen als er een derde deel was geweest dat tegenwicht had geboden tegen het uitgebreide, zeer indrukwekkende eerste deel. Nu volstond Liszt met een achter het tweede deel, *Purgatorio*, geplaatst *Magnificat*, zodat de compositie als het ware naar voren overheelt. Anderzijds moet gezegd worden, dat in wezen dezelfde weg van duisternis naar licht wordt afgelegd en er een ander evenwicht werd geschapen: *Purgatorio* en *Magnificat* tezamen duren ongeveer even lang als de schildering van de hel. (Ook de Dante-sonate is tweedelig, evenals de symfonische gedichten *Tasso* en *Mazeppa* en het veronachtzaamde *De profundis. Psaume instrumental* voor piano en orkest.)

De uitvoering beluisterend moet ik zeggen, dat deze behoort tot de beste die ik ken: alles zo diep doorvoeld en zo mooi afgewogen van klank en timing. Richard Wagner had Liszt aangeraden de symfonie grandioos en stralend te eindigen, en er bestaat inderdaad een versie van de slotmaten die dit advies huldigen. Gekozen werd echter voor de oorspronkelijke versie van het slot, dat zacht in de hoogste regionen in stilte oplost. Een gelukkige keuze, want het jongenskoor dat in het *Magnificat* zo zuiver en onbedorven als een engelenkoor opklinkt, ontroert sterk.

Kortom, een prachtige, warm aanbevolen cd!

Albert Brussee

De donateur spreekt...

Afgelopen zomer ontving de redactie van het *Liszt Bulletin* een reisverslag van Ria Zurbriggen, in Nederland geboren en getogen en donateur van de Franz Liszt Kring. Zij woont al geruime tijd in Zwitserland, maar onderhoudt als bestuurslid van het nog niet zo lang geleden opgerichte Schweizerische Franz Liszt Gesellschaft regelmatig contact met onze stichting. In verband met mijn heupbreuk is er in 2019 geen tweede *Liszt Bulletin* verschenen, maar graag publiceren we haar ingezonden bericht alsnog.

Een reis naar Weimar

Woensdagmorgen 5 juni vertrokken we met de auto richting Weimar. Een erg mooie landelijke weg vanuit Zwitserland, waar we wonen. Het weer was ook goed, geen regen, maar wel was 30 graden gemeld voor die dag. Na een lange tocht kwamen we in de namiddag in Weimar aan. Net als twee jaar geleden logeerden we bij de familie Fentz, ontzettend aardige en gastvrije mensen, die de benedenverdieping van hun villa in het centrum van Weimar als vakantiewoning hebben ingericht. We waren naar Weimar gekomen voor Liszt, voor de derde Liszt-biennale 'Leiden und Leidenschaft'.

Op 6 juni bezochten we een muziektheatervoorstelling over dit thema door leerlingen van het Muziekgynasium Belvedere. De school ligt vlakbij het Slot Belvedere, in een prachtig park met schitterende eeuwenoude eiken. We gaan er elke dag wandelen met onze hond, die we altijd meenemen, evenals mijn papegaaien, die ons ook overal begeleiden. We genoten van de botanische tuin met de vele palmen en de prachtige smeedijzeren hekken.

Op vrijdagmorgen, om 10.00 uur, was dan het grote moment aangebroken: een concert in het Liszt-Haus, 'Musik bei Liszt' geheten. Twee studenten van de Hochschule für Musik traden op en ik kon mij moeiteloos 150 jaar terugwanen. We zijn met nog geen twintig mensen en zo was het vroeger ook tijdens de lessen van Liszt. Een heel bijzonder gevoel, terug in de tijd, de muzieksalon, de muziek en de vleugel van Liszt! Meer kan men zich op deze aardbol niet wensen! Heeft Liszt toch zelf gezegd dat muziek de hemel op aarde is!

Zaterdagochtend, opnieuw om 10.00 uur, wederom een concert bij Liszt. We stonden buiten

Slot Belvedere. Foto Ria Zurbriggen.

te wachten. Boven, uit de salon, klonk de schitterende *Étude d'exécution transcendante* in f-klein; de pianisten waren nog aan het inspelen. Nu waren er drie solisten, waarvan de laatste de meeste indruk op mij maakte, niet alleen omdat hij de h-moll Sonate speelde, maar omdat hij er één groot gedicht van maakte – werkelijk heel mooi gespeeld. Dit keer had ik een stiller plekje opgezocht, om mij nog beter te kunnen concentreren, ik zat naast het bureau van Liszt. Nu nog intenser mezelf vergeten, alleen deze fantastische, eenmalige muziek en de persoonlijke sfeer van het huis, waarin Liszt gewoond en gewerkt had. Nooit zullen deze indrukken vervagen, ik zal ze de rest van mijn leven koesteren, als zeer waardevolle herinneringen.

De laatste dag was er dan het afsluitingsconcert, weer in het Belvederepark, waar Liszt ook regelmatig kwam, omdat hij op zeer goede voet stond met de hertog, die hem vaak in het slot uitnodigde. Mariam Batsashvili gaf een schitterend concert, alles zeer intens en poëtisch gespeeld. Ik vond het een belevens haar te horen, al vond ik het spel soms ook

wat gladjes. Dan was er ook nog een fantastische voordracht van de heer Seemann, over Liszt natuurlijk, maar ook over Mariam. Hoe zij, toen de heer Seemann haar het huis van haar god liet zien, in de slaapkamer van Liszt kwam, en heel voorzichtig, met rode wangetjes vroeg, of de lakens nog van Liszt waren! Wat ik heel leuk vond, was dat Nike Wagner bij dit laatste concert ook aanwezig was. Ik zag haar zitten tussen de zuilen. Een apart gevoel, een achterachterkleinkind van Franz Liszt en achterkleinkind van Richard Wagner in ons midden! Na afloop van het concert heb ik mij aan haar voorgesteld en wat over onze nieuwe Schweizerische Franz Liszt Gesellschaft verteld, hetgeen haar zeer interesseerde.

De volgende dag moesten we alweer vertrekken, richting Arnhem, waar mijn moeder woont. Natuurlijk verheug ik mij er altijd heel erg op haar weer te zien, maar nu was ik eigenlijk veel liever meteen naar huis gegaan met al mijn rijkdommen...

Ria Zurbriggen

Wist u dat...

Franz Liszt op 23 maart 1877, van Wenen naar Bayreuth reizend, een dag bij zijn biograaf, de intelligente Lina Ramann op bezoek was? Zij runde samen met haar vriendin, de pianiste Ida Volckmann, een muziekschool in Neurenberg. Toen hun leerlingen hoorden dat de beroemde pianist bij hun leraressen op bezoek was, verzamelden ze zich nieuwsgierig in hun huis. Tegen de avond zat Liszt aan de vleugel en speelde de As-dur Sonate (opus 26) van Beethoven. Op de gang verdrongen zich de leerlingen bij de deur van de muzieksalon. Merkten ze dat er iemand aankwam, dan vlogen ze als verschrikte vogels in het duister van de niet verlichte gang. Maar was het gevaar geweken, dan keerden ze terug en tuurden door het sleutelgat, verlangend een glimp van Liszt aan het klavier op te vangen en iets van zijn spel te horen. Maar, o wee, ze drukten daarbij zo stevig tegen de deur, dat het slot het begaf, de deur openvloog en de bonte schaar meisjes pardoes de salon in rolde! Verbaasd keek de Maestro op, doorzag ogenblikkelijk de ware toedracht en lachte vriendelijk. Gemoedelijk nodigde hij hen uit te blijven, “er wolle es ihnen bequemer machen”. Vervolgens speelde hij twee etudes van Chopin (vermoedelijk opus 25 nr. 1 en 2), waarvan hij de laatste door herhaling verlengde, gaf op Lina Ramanns verzoek *Sposalizio* ten beste en besloot met de eerste van de *Chants Polonais, Mädchen Wunsch*. De wens van de meisjes was hiermee ruimschoots vervuld en gelukkig verlieten ze de muzieksalon...

Vrij naar Lina Ramann, *Lisztiana – Erinnerungen an Franz Liszt (1873 – 1886/87)*, p. 113, 114.

AB

Franz Liszt Kring

Word donateur

van de Franz Liszt Kring en ontvang het jaarlijks verschijnende *Tijdschrift van de Franz Liszt Kring*, enkele malen per jaar het digitale *Liszt Bulletin*, Nieuwsbrieven en kortingen op de entree van de door de Franz Liszt Kring georganiseerde concerten.

Redactie: Albert Brussee (AB)

Lay-out: Joop Berkhout

Het bestuur van de Franz Liszt Kring wordt gevormd door: Martyn van den Hoek – voorzitter;

Christo Lelie – vicevoorzitter, eindredacteur van het *Tijdschrift van de Franz Liszt Kring*;

René Poppen – secretaris; Johan Verrest – penningmeester;

Leden: Klára Würtz, Albert Brussee (eindredactie *Liszt Bulletin*),

Hugo Sloterdijk, Aad Jordaans en Martinus Kaptein (sponsorwerving)

Bankrekening NL07 RABO 0365512613 ten name van Stichting Franz Liszt Kring

Bank Identificatie Code (BIC): RABONL2U

Stichting Franz Liszt Kring • Secretariaat: Reukgras 71, 8043 KN Zwolle

E-mail info@lisztkring.nl • www.lisztkring.nl